

Nr 27

**Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen
angående studiesocialt stöd;
given Stockholms slott den 3 mars 1972.**

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF ADOLF

SVEN MOBERG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram flera förslag på det studiesociala området. Åtgärderna tar främst sikte på studerande i familjer med lägre inkomster och på vuxna studerande.

Det inkomstprövade tillägget i studiehjälpen föreslås bli samordnat med det statliga bostadstillägget. Samma månadsbelopp bör utgå under läsåret, dvs. högst 75 kr. Dessutom föreslås samma reduktionsregler mot inkomst gälla som för bostadstilläggen, vilket innebär att det maximala bidraget börjar reduceras vid en taxerad föräldrainkomst på 21 000 kr. per år i familj där eleven inte har syskon, vid 27 000, 32 000, 37 000 och 41 000 kr. per år i familj där eleven har 1, 2, 3 resp. 4 syskon.

Det behovsprövade tillägget föreslås bli höjt från högst 75 kr. till högst 90 kr. i månaden.

Resetillägget föreslås bli höjt så att 65, 85, 110 och 130 kr. i månaden utgår till elever som bor minst 6, 15, 25 resp. 35 km från studieorten.

Samtliga dessa åtgärder föreslås bli genomförda den 1 juli 1972.

För att åstadkomma större likformighet i studiesocialt avseende för vuxna oavsett på vilket stadium studierna bedrivs föreslås att äldre studerande vid studievägar som nu tillhör studiehjälpssystemet förs över till studiemedelssystemet. Detta gäller bl. a. s. k. äldre elever i gymnasieskolan, kommunal vuxenutbildning och folkhögskola. Dessutom föreslås ett enhetligt studiekreditsystem, vilket innebär att yngre studerande inom studiehjälpssystemet erhåller sin studiekredit i form av återbetal-

ningspliktiga studiemedel. Dessa sistnämnda reformer föreslås träda i kraft den 1 juli 1973.

För studiebidrag m. m. begärs ett förslagsanslag om 573 milj. kr. och för allmänna studielånefonden ett investeringsanslag av 113 milj. kr. Anslaget till studielånefonden har beräknats så att studielån till yngre elever kan utgå vid en högre föräldrainkomst än hittills.

Kostnadsökningen för de föreslagna åtgärderna beräknas till ca 13 milj. kr. på driftbudgeten och ca 7 milj. kr. på kapitalbudgeten för budgetåret 1972/73.

1) Förslag till

Lag om ändring i studiehjälpsreglementet (1964: 402)

Härigenom förordnas, att 2, 5, 12—16, 19, 32 och 33 §§ studiehjälpsreglementet (1964: 402)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 §

Studiehjälpen handhaves av centrala studiehjälpsnämnden, skolstyrelserna, läroanstalternas rektorer och de övriga organ som Konungen bestämmer.

Om rätt för annan kommunal nämnd än skolstyrelsen att besluta om studiehjälp finns bestämmelser i 32 §.

5 §

Studiehjälp utgår från och med kvartalet efter det, under vilket den studerande fyllt sexton år.

Studiehjälp utgår, om ej annat följer av andra stycket eller av 16 §, från och med kvartalet efter det, under vilket den studerande fyllt sexton år.

Tillägg till studiebidrag må dock i enlighet med vad därom stadgas i 16 § utgå även före den i första stycket angivna tidpunkten.

Inkomstprövat tillägg utgår från och med kvartalet efter det, under vilket den studerande fyllt sjutton år.

12 §

Till studiebidrag utgår inkomstprövat tillägg, såframt den studerandes och hans föräldrars sammanlagda beskattningsbara inkomst vid senaste taxering till statlig inkomstskatt ej överstiger *tjugotusen* kronor.

Till studiebidrag utgår inkomstprövat tillägg, såframt den studerandes och hans föräldrars sammanlagda *taxerade* inkomst vid senaste taxering till statlig inkomstskatt ej överstiger *tjugosextusen* kronor.

Ha föräldrarna vårdnaden om annat barn än den studerande eller äro föräldrarna pliktiga att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till sådant annat barn, kan inkomstprövat tillägg utgå till studerande som ej är gift, även om den studerandes och hans föräldrars sammanlagda taxerade in-

¹ Omtryckt 1970: 267.

Nuvarande lydelse

Överstiger den studerandes och hans föräldrars sammanlagda förmögenhet femtiotusen kronor, skall en femtedel av det överskjutande beloppet, avrundat till närmaste lägre fulla hundratal kronor, jämsställas med *beskattningsbar inkomst*.

Är den studerande gift, skall vid tillämpningen av första och andra styckena makens inkomst och förmögenhet beaktas i stället för föräldrarnas.

Föreslagen lydelse

komst överstiger tjugosextusen kronor. Detta gäller dock endast om det andra barnet ej uppnått sådan ålder att jämlikt 5 § andra stycket inkomstprövat tillägg kan utgå till barnet eller att barnet bedriver studier vid läroanstalt eller utbildningslinje som avses i 1 § och är i sådan ålder att studiehjälp kan utgå enligt bestämmelserna för studerande som avses i 4 § första stycket.

Överstiger den studerandes och hans föräldrars sammanlagda förmögenhet femtiotusen kronor, skall en femtedel av det överskjutande beloppet, avrundat till närmaste lägre fulla hundratal kronor, jämsställas med *taxerad inkomst*.

Är den studerande gift, skall vid tillämpningen av första — tredje styckena makens inkomst och förmögenhet beaktas i stället för föräldrarnas.

13 §

Inkomstprövat tillägg utgår med följande belopp.

Beskattningsbar inkomst, kronor	Belopp i kronor per månad
0— 8 000	75
8 100—12 000	50
12 100—20 000	25

Ha den studerandes föräldrar vårdnaden om annat barn än den studerande och har detta barn icke fyllt sexton år, eller äro föräldrarna pliktiga att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till sådant barn, utgår inkomstprövat tillägg med tjugofem kronor högre belopp i månaden än som anges i uppställningen. Detta gäller dock ej om den studerande är gift.

För inkomstprövat tillägg gäller utöver 12 § de bestämmelser som Konungen meddelar.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

Har den studerandes, hans makes eller hans föräldrars inkomst väsentligt minskat i förhållande till vad som framgår av den senaste taxeringen, må rätten till inkomstprövat tillägg bedömas med hänsyn till en beräknad *beskattningsbar* inkomst för det år, under vilket studiehjälpen skall utgå.

Har den studerandes, hans makes eller hans föräldrars inkomst väsentligt minskat i förhållande till vad som framgår av den senaste taxeringen, må rätten till inkomstprövat tillägg bedömas med hänsyn till en beräknad *taxerad* inkomst för det år, under vilket studiehjälpen skall utgå.

15 §

Är den studerande berättigad till inkomstprövat tillägg med högsta beloppet enligt uppställningen i 13 § första stycket och föreligger synnerligen stort behov av ytterligare studiehjälp, må han erhålla behovsprövat tillägg med högst sjuttiofem kronor i månaden.

Till studiebidrag utgår behovsprövat tillägg under villkor dels att den studerandes och hans föräldrars sammanlagda taxerade inkomst vid senaste taxering till statlig inkomstskatt ej överstiger tjuguetusen kronor, dels att den studerande har ett synnerligen stort behov av studiehjälp utöver vad han erhållit i studiebidrag jämte annat tillägg.

Överstiger den studerandes och hans föräldrars sammanlagda förmögenhet femtiotusen kronor, skall en femtedel av det överskjutande beloppet, avrundat till närmaste lägre fulla hundratal kronor, jämsättas med taxerad inkomst.

Är den studerande gift, skall vid tillämpningen av första och andra styckena makens inkomst och förmögenhet beaktas i stället för föräldrarnas.

Bestämmelsen i 14 § äger motsvarande tillämpning på behovsprövat tillägg.

Behovsprövat tillägg utgår med högst nittio kronor i månaden.

16 §²

Studerande, som ej uppnått sådan ålder att jämlikt 5 § första stycket studiehjälp må utgå, äger likväl åtnjuta tilläggsförmåner enligt 10—15 §§.

Studerande, som ej uppnått sådan ålder att jämlikt 5 § första stycket studiehjälp må utgå, äger likväl åtnjuta tilläggsförmåner enligt 10, 11 och 15 §§.

² Senaste lydelse 1970: 1027.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

19 §

Till studerande vid *statliga gymnasiala skolor för vuxna* utgår resekostnadsersättning för resa till och från studieorten efter grunder som fastställas av Konungen.

Till studerande vid *skolenhet med statlig vuxenutbildning* utgår resekostnadsersättning för resa till och från studieorten efter grunder som fastställas av Konungen.

32 §³

Beslut om studiehjälp meddelas, där ej annat följer av andra, tredje eller fjärde stycket, av skolstyrelsen, om läroanstalten står under dess förvaltning, och eljest av rektor.

Om ej annat följer av andra, tredje eller fjärde stycket eller av beslut enligt femte stycket, meddelas beslut om studiehjälp av skolstyrelsen i fråga om studerande vid läroanstalt under styrelsens förvaltning och av rektor i fråga om studerande vid annan läroanstalt.

Beslut om behovsprövat tillägg till studiebidrag så ock beslut om studielån eller om studiehjälp för studier utom riket meddelas av centrala studiehjälpsnämnden.

Fråga om sökande som icke är svensk medborgare enligt 3 § äger rätt till studiehjälp prövas av centrala studiehjälpsnämnden. Har nämnden tidigare funnit sökanden äga sådan rätt till studiehjälp eller rätt till studiemedel enligt 5 § studiemedelsförordningen (1964: 401), skall han, när han senare ånyo ansöker om studiehjälp, anses äga rätt till studiehjälp enligt 3 § utan ny prövning av nämnden, om han fortfarande är bosatt i riket. Om sist nämnda villkor är uppfyllt prövas i ärende om behovsprövat tillägg till studiebidrag eller studielån av centrala studiehjälpsnämnden och i ärende om annan studiehjälp av skolstyrelsen eller rektor.

Fråga som avses i 29 § prövas av centrala studiehjälpsnämnden.

Kommunfullmäktige må föreskriva, att beslut om studiebidrag, inackorderingstillägg, resetillägg eller inkomstprövat tillägg till studerande vid läroanstalt under skolstyrelsens förvaltning skall meddelas av annan kommunal nämnd än skolstyrelsen.

³ Senaste lydelse 1971: 267.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 §

Talan mot beslut av skolstyrelse eller rektor i ärende enligt detta reglemente föres genom besvär hos centrala studiehjälpnsnämnden.

Skolstyrelsens eller rektors beslut länder till omedelbar efterrättelse.

Talan mot beslut av skolstyrelse, *annan kommunal nämnd* eller rektor i ärende enligt detta reglemente föres genom besvär hos centrala studiehjälpnsnämnden.

Skolstyrelsens, *annan kommunal nämnds* eller rektors beslut länder till omedelbar efterrättelse.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972.

2) Förslag till

Lag om ändring i förordningen (1964: 400) om förlängt barnbidrag

Härigenom förordnas, att 4 § förordningen (1964: 400) om förlängt barnbidrag skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Förlängt barnbidrag utgår, utan föregående ansökan, *efter beslut av skolstyrelsen, om skolan står under dess förvaltning, och eljest av rektor.*

Förlängt barnbidrag utgår utan föregående ansökan.

Om ej annat följer av beslut enligt tredje stycket, meddelas beslut om förlängt barnbidrag av skolstyrelsen i fråga om elev vid skola under styrelsens förvaltning och av rektor i fråga om elev vid annan skola.

Kommunfullmäktige må föreskriva, att beslut om förlängt barnbidrag till elev vid skola under skolstyrelsens förvaltning skall meddelas av annan kommunal nämnd än skolstyrelsen.

Talan mot beslut av skolstyrelse eller rektor föres genom besvär hos centrala studiehjälpnsnämnden.

Talan mot beslut av skolstyrelse, *annan kommunal nämnd* eller rektor föres genom besvär hos centrala studiehjälpnsnämnden.

Över nämndens beslut må klagan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972.

**Utdrag av protokollet över utbildningsärenden,
hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet
på Stockholms slott den 3 mars 1972.**

Närvarande: Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Statsrådet Moberg anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter vissa frågor om *studiesocialt stöd* och anför.

I prop. 1972: 1 (bil. 10 s. 448 och 481) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1972/73 beräkna

- a) till *Studiebidrag m. m.* ett förslagsanslag av 596 000 000 kr.
- b) till *Allmänna studielånefonden* ett investeringsanslag av 113 000 000

kr.

Jag anhåller att nu få ta upp dessa frågor.

1 Inledning

Vid 1964 års riksdag fattades beslut om en ändring av formerna för det statliga studiesociala stödet för utbildning efter grundskolan. På grundval av förslag från studiehjälpsutredningen (SOU 1963: 48) och studiesociala utredningen (SOU 1963: 74) skapades genom statsmakernas beslut (prop. 1964: 138, SäU 1964: 1, rskr 1964: 290) två stödformer, studiehjälp vid studier på gymnasial nivå och studiemedel vid studier på i huvudsak eftergymnasial nivå.

1964 års beslut har kompletterats i vissa avseenden. Sålunda fattade 1965 års riksdag beslut om bl. a. höjning av det s. k. förlängda barnbidraget (prop. 1965: 109, 2LU 1965: 50, rskr 1965: 283). Vid 1967 års riksdag fattades beslut om dels en förbättring av förmånerna inom vuxenutbildning, dels en ändring av grunderna och beloppen för resettillägg till studiebidrag (prop. 1967: 85, 2LU 1967: 45, rskr 1967: 290). Vid 1969 års riksdag aktualiserades i en särskild proposition (1969: 16, SU 1969: 51, 2LU 1969: 38, rskr 1969: 192 och 213) en rad förbättringar på det studiesociala området. Reformförslagen innebar bl. a. att det inkomstprövade tillägget höjdes och att maximibeloppet för lån från allmänna studielånefonden höjdes från 5 000 kr. till 6 500 kr. Reformförslaget innebar vidare att en strikt gränsdragning gjordes mellan yngre och äldre elever. Gränsen fastställdes till 20 år. Förslaget tog också fasta på de vuxenstuderande. Åldersgränsen för erhållande av studiemedel höjdes från 40 till 45 år. De vuxenstuderande fick genom förslaget möjlighet till partiell befrielse från skyldighet att betala tillbaka studielån från allmänna studielånefonden.

En särskild proposition (1970: 77, SU 1970: 116, 2LU 1970: 50, rskr 1970: 284 och 290) med förslag om förbättringar på det studiesociala området behandlades av 1970 års riksdag. Förslagen innebar bl. a. en höjning av studiebidraget och det förlängda barnbidraget inom studiehjälpssystemet från 75 kr. till 100 kr. i månaden, en höjning av inackorderingstillägget från 100 kr. till 125 kr. i månaden samt en höjning av resettilläggen med 10 kr. i varje avståndsklass. I propositionen behandlades även frågan om studiemeritering för studiemedel.

Vid 1971 års riksdag fattades beslut om att studiemedel skall kunna utgå för deltidsstuderande samt om fria läromedel för elever vid statliga utbildningsanstalter inom studiehjälpens område (prop. 1971: 37, SfU 1971: 28, rskr 1971: 171). Dessutom fattades beslut om en höjning av resettilläggen med 10 kr. i varje avståndsklass. Vid samma riksdag fattades också beslut om nya regler om studiestöd för utländska studerande (prop. 1971: 81, SfU 1971: 29, rskr 1971: 185).

Förslag om förändringar i det studiesociala systemet har aktualise-

rats under den senaste tiden. Centrala studiehjälpnämnden (CSN) har i sin anslagsframställning för 1972/73 föreslagit vissa förbättringar framför allt för yngre elever inom studiehjälpens område. CSN föreslår en höjning av de inkomst- och behovsprövade tilläggen av inackorderings-tillägg, resetillägg samt en höjning av inkomstgränserna.

Centrala studiehjälpnämnden har i skrivelse den 29 januari 1971 lagt fram förslag till reformer inom nuvarande studiesociala system. Skrivelsen innehåller förslag om att studielån ur statliga lånefonder och studielån med statlig kreditgaranti under vissa förhållanden skall kunna konverteras till återbetalningspliktiga studiemedel, att studiekredit enligt studiehjälsreglementet vid beviljningstillfället skall omföras till återbetalningspliktiga studiemedel samt att s. k. äldre elever inom gymnasieskolan och andra gymnasiala skolor överförs till studiemedelssystemet. Efter remiss har yttranden avgetts av riksrevisionsverket (RRV), statskontoret, postverket, statistiska centralbyrån, skolöverstyrelsen (SÖ), universitetskanslersämbetet (UKÄ), fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, Svenska kommunförbundet, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Sveriges förenade studentkårer (SFS) och Sveriges folkhögskolelevers förbund (SFEF).

2 Gällande bestämmelser om studiestöd

Till studerande i gymnasieskolan, folkhögskolan m. fl. läroanstalter utgår *studiehjälp* enligt bestämmelserna i studiehjälsreglementet (1964: 402, omtryckt 1970: 267, ändrat senast 1971: 903) i form av studiebidrag jämte tillägg eller förhöjt studiebidrag samt studielån. Tillämpningsbestämmelser till studiehjälsreglementet finns i studiehjälskungörelsen (1964: 502, omtryckt senast 1971: 336, ändrad senast 1971: 931). Förteckning över läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiehjälp utgår finns i kungörelsen (1971: 337) om läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiehjälp utgår. För elever i grundskolan och motsvarande skolformer utgår förmåner enligt förordningen (1964: 400) om förlängt barnbidrag (ändrad senast 1970: 270) och kungörelsen (1964: 503) med tillämpningsbestämmelser till förordningen om förlängt barnbidrag (ändrad 1966: 227).

Studiehjälp enligt studiehjälsreglementet utgår för läsår eller kurs-tid i princip fr. o. m. kvartalet efter det, under vilket den studerande fyllt 16 år.

Studiebidrag och förlängt barnbidrag utgår med 100 kr. i månaden. Härutöver kan *inkomstprövat tillägg* utgå fr. o. m. kvartalet efter det,

under vilket den studerande fyllt 16 år med 25, 50 eller 75 kr. i månaden. Till grund för inkomstprövningen ligger den studerandes och hans föräldrars sammanlagda beskattningsbara inkomst vid senaste taxering till statlig inkomstskatt. Med beskattningsbar inkomst jämställs 1/5 av behållen förmögenhet över 50 000 kr. Är den studerande gift, skall makens inkomst och förmögenhet beaktas i stället för föräldrarnas.

Tilläggsgets storlek vid olika beskattningsbar inkomst framgår av följande uppställning.

Beskattningsbar inkomst, kr.	Tillägg/mån., kr.
— 8 000	75
8 100—12 000	50
12 100—20 000	25

Genom beslut vid 1969 års riksdag utgår dessutom 25 kr. i månaden i förhöjt inkomstprövat tillägg till studerande som har hemmavarande syskon under 16 år.

Om den studerande är berättigad till inkomstprövat tillägg med högsta belopp och om synnerligen stort behov av ytterligare studiehjälp föreligger, kan *behovsprövat tillägg* utgå med högst 75 kr. i månaden. Vid behovsprövningen — som görs av centrala studiehjälpsnämnden — utgår man från årsinkomsten vid ansökningstillfället (räknat före skatt och innefattande även icke skattepliktiga inkomster såsom sjukpenning, bostadstillägg, arbetslöshetsbidrag etc.). Hänsyn tas till antalet syskon. Bidragsformen riktar sig främst till ensamstående vårdnadshavare.

Är den studerande i behov av inackordering, utgår *inackorderings-tillägg* med 125 kr. i månaden. *Resetillägg* med 60—120 kr. i månaden utgår för dagliga resor mellan hem och skola. Tillägg utgår endast om avståndet är minst 6 km.

Här beskrivna förmåner utgår till den som fyller högst 19 år (yngre elev) under det kalenderår då läsåret eller kursen börjar. För kurstid efter den 30 juni det kalenderår, då den studerande fyller 20 år, gäller detta endast om denna kurstid omfattar mindre än två månader. Till övriga (äldre) studerande utgår förhöjt studiebidrag om 175 kr. i månaden.

Studielån kan efter behovsprövning utgå med högst 6 500 kr. för ett läsår. Vid prövningen tas för yngre studerande hänsyn till den studerandes och föräldrarnas inkomst och förmögenhet. Om synnerliga skäl föreligger kan studerande, som bedriver heltidsstudier och som har försörjningsplikt mot barn, erhålla studielån med högre belopp.

De studerande vid eftergymnasiala läroanstalter erhåller *studie-medel* enligt bestämmelserna i studiemedelsförordningen (1964: 401, omtryckt 1970: 266, ändrad senast 1971: 266). Tillämpningsföreskrifter

till studiemedelsförordningen finns i studiemedelskungörelsen (1964: 592, omtryckt 1971: 352). Förteckning över studiemedelsberättigade läroanstalter finns i kungörelsen (1971: 338) om läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiemedel utgår (ändrad 1971: 1260).

Studiemedel består av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel. Studiemedlen är indexreglerade och utgår per år med 140 % av basbeloppet inom den allmänna försäkringen, dvs. f. n. totalt 9 660 kr. Om den studerande har vårdnaden om barn, kan dessutom utgå barn-tillägg med 25 % av basbeloppet (f. n. 1 725 kr.) för varje barn under 16 år. Extra studiemedel kan vidare utgå om synnerliga skäl föreligger. Av studiemedlen utgör 1 750 kr. ett studiebidrag, medan återstoden skall återbetalas under normalt 20—25 år.

Studiemedel utgår med hänsyn till den studerandes studiemeriter samt de ekonomiska resurser över vilka den studerande förfogar. Under de två första terminerna erhålls dock studiemedel utan prövning av studiemeriterna.

Studiemedel beviljas av studiemedelsnämnderna.

Studiemedlen som består av en återbetalningsfri del — studiebidrag — och en återbetalningsdel återbetalas genom årliga avgifter.

Återbetalningen sker enligt studiemedelsförordningen, förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter (ändrad senast 1971: 652) och kungörelsen (1967: 883) om studiemedelsavgifter. Återbetalningen påbörjas i regel tredje året efter det att studiemedel lyfts sista gången och pågår i regel tills den återbetalningsskyldige fyllt femtio år. Studiemedlen såväl som återbetalningsbeloppen är indexreglerade genom anknytning till basbeloppet i den allmänna försäkringen. Ränta utgår ej.

Studiemedel kan även utgå för deltidsstudier för dem som studerar på minst halvtid. Förutsättningen är att godtagbara skäl finns till att studierna bedrivs på deltid. Studiemedel till deltidsstuderande utgår med hälften av vad som utgår till heltidsstuderande, dvs. med 35 % av basbeloppet per termin. Barn-tillägg utgår med samma belopp som till heltidsstuderande.

3 Förslag på studiestödets område

3.1 Centrala studiehjälpnsnämndens förslag på studiehjälpens område

Centrala studiehjälpnsnämnden framhåller i sin anslagsframställning för budgetåret 1972/73 att i motsats till vad som gäller för studiemedlen är studiehjälpens inte värdesäkrad till någon del. Höjning av beloppen för de olika stödformerna inom studiehjälpssystemet måste därför ske genom särskilda beslut av statsmakterna. Så har också skett vid flera tillfällen under årens lopp efter 1964 års studiesociala reform.

Under de senaste åren har särskild vikt lagts vid förbättring av stödet till vuxenstuderande inom den gymnasiala utbildningen.

När det gäller det inkomstprövade tillägget och det behovsprövade tillägget, som utgår till de yngre eleverna, har emellertid en avsevärd minskning av realvärdet uppstått. De båda tilläggen har inte höjts sedan de infördes 1964. Eftersläpningen för dessa är inte mindre än 44 % vid jämförelse med år 1964. Härtill kommer att beloppen högst 8 000 resp. 12 000 och 20 000 kr. för beskattningsbar inkomst, avseende rätten till inkomstprövat tillägg i de tre tilläggsklasserna, 75, 50 och 25 kr. per månad, också kvarstår oförändrade sedan 1964. Samma procentuella minskning föreligger för det förhöjda studiebidraget, som utgår till de äldre eleverna, och som ej heller höjts sedan 1964. Maximibeloppet för studielån är nu 6 500 kr. per läsår. För att återställa lånets realvärde fordras en höjning med 11 % eller 700 kr. Vid oförändrat förhöjt studiebidrag fordras att lånebeloppet höjs med 23 % för att det totala studiestödets realvärde skall återställas för de äldre eleverna.

Studiehjäpsnämnden föreslog i sin anslagsframställning för 1971/72 bl. a. att det inkomstprövade tillägget skulle ökas till resp. 110, 70 och 35 kr. och att inkomstgränserna skulle höjas med 2 000 kr. i varje inkomstklass samt att det behovsprövade tillägget skulle ökas till 110 kr. Föredragande statsrådet var inte beredd att förorda de ändringar, som nämnden då föreslog, utan erinrade om den reformering av beskattningen som trätt i kraft den 1 januari 1971. I annat sammanhang avsåg föredraganden att senare återkomma till Kungl. Maj:t med anledning av de effekter som det omlagda skattesystemet får för studiehjälp.

Utöver att realvärdet för inkomstprövat och behovsprövat tillägg nedgått med nära hälften, har utflödet i faktiskt antal kronor också minskat från budgetåret 1969/70 till 1970/71 från 30,2 till 27,2 milj. kr. när det gäller inkomstprövat tillägg och från 6,0 till 5,2 milj. kr. för det behovsprövade tillägget.

Det minskade utflödet betingas endast till 10 % av minskningen av antalet yngre elever vid läroanstalter vid vilka studiehjälp utgår. Till 90 % är det således följderna av ökade beskattningsbara inkomster hos föräldrarna. CSN utgår dock med hänsyn till ökningen av levnadskostnaderna ifrån, att förmågan för föräldrar i de inkomstlägen det här är fråga om inte ökat i så påtaglig grad att barnens studiekostnader till en större del än vad som tidigare varit fallet kan eller bör täckas av föräldrarna.

Vid 1967 och 1968 års taxeringar infördes stegvis generösare regler för lägre inkomsttagares rätt till avdrag på den sammanlagda nettoinkomsten vid taxering till statlig inkomstskatt. Även om dessa regler givetvis påverkat utflödet av de inkomstprövade och behovsprövade tilläggen, så är det uppenbart att studiehjälpens rekryteringseffekt fortsätter att minska i många hem med små eller måttliga inkomster.

För att belysa minskningen av studiehjälpen redovisar centrala studie-
hjälpnsnämnden följande siffror.

Elever med inkomstprövat tillägg i procent av antalet yngre elever med
studiebidrag

Skolform	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71
Gymnasium	28,7	26,9	23,3	22,2	19,6
Fackskola	38,6	35,0	31,3	32,5	29,5
Yrkesskola	55,3	51,0	49,8	47,1	43,0
Samtliga skolformer	38,3	35,8	32,9	31,5	28,4

Av tabellen framgår att antalet elever med inkomstprövat tillägg minskat avsevärt år från år samt att inkomstprövat tillägg är mer än dubbelt så vanligt i yrkesskolan som i gymnasiet. Fackskoleleverna in-
tar en mellanställning. Siffrorna verifierar på ett slående sätt, att gym-
nasiet fortfarande rekryterar sina elever företrädesvis från mera väl-
situerade hem, medan låginkomsttagarnas barn främst går till kortare
yrkesutbildning.

Centrala studiehjälpnsnämnden pekar på statsmakternas uttalande,
att de resurser som de närmaste åren kan ställas till förfogande för
studiesociala ändamål i betydande omfattning måste koncentreras på
de vuxenstuderande. Nämnden framhåller att en sådan prioritering i
och för sig är riktig, men att den får inte ske till priset av att stödet
till ungdomsutbildningen tunnas ut. Studiestödet har alltid tillagts en
starkt rekryteringsstimulerande effekt när det gäller elever från mindre
välstuerade hem och det skulle därför vara utomordentligt olyckligt
om inkomstprövat tillägg och behovsprövat tillägg tillåts fortsätta att
minska. Ett flertal undersökningar visar liksom den redovisade tablån
att den sneda rekryteringen till högre studier med ett förhållandevis
mindre antal elever från hem i socialgrupperna 2 och 3 kvarstår även
om en viss förbättring skett.

Studiehjälpnsnämnden föreslår mot bakgrund av nämnda uppgifter
följande förbättringar i fråga om inkomstprövat tillägg, behovsprövat
tillägg, resettillägg och studielån.

Resettillägg utgår fr. o. m. den 1 juli 1971 enligt följande upp-
ställning:

Avstånd i km minst	6	15	25	35
Resettillägg i kr. per månad	60	80	100	120

Statens järnvägar har i skrivelse den 18 juni 1971 till Kungl. Maj:t
begärt att få höja biljettpriserna med ca 20 %. En motsvarande höjning
av beloppen i de olika avståndsklasserna skulle innebära att resettillägg
utgår med 70, 90, 120 resp. 140 kr.

I prop. 1964: 138 framhävde departementschefen det önskvärda i att

resetilläggen i händelse av en höjning av järnvägstaxan snabbt kunde anpassas efter höjningen. För att resetillägget skall bibehålla sin paritet gentemot priset på SJ:s månadsbiljetter vid en 20-procentig höjning, föreslår nämnden att resetillägget vid bifall till SJ:s förslag höjs enligt ovan angiven beräkning. Kostnadsökningen beräknas för budgetåret 1972/73 bli ca 6 milj. kr.

Genom beslut av 1970 års riksdag höjdes inackorderingstillägget från 100 till 125 kr. i månaden. I anslagsäskandena för budgetåret 1971/72 fann nämnden att den nya eftersläpningen med 8 kr. (6 %) i förhållande till då gällande basbelopp 6 400 kr. inte borde föranleda ytterligare höjning av inackorderingstillägget. Skulle emellertid en ny höjning av den allmänna prisnivån medföra ytterligare kostnader för inackorderade elever, borde enligt nämndens dåvarande mening frågan om uppjustering av inackorderingstillägget tas upp till ny prövning. Nämnden anser att den inträffade kostnadsstegringen bör kompenseras genom en höjning av ifrågavarande tillägg, vilket nog räknat således skulle innebära en ökning från 125 till 144 kr. Ett ytterligare motiv för en uppjustering utgör enligt nämndens mening det förhållandet att resetillägget i avståndsklassen minst 35 km föreslås utgå med 140 kr. Detta kan då få den inte önskvärda effekten att elever som är bosatta på ett relativt långt avstånd från skolan avstår från att låta inackordera sig och i stället reser dagligen mellan hemmet och skolan. Detta skulle vara ekonomiskt mer fördelaktigt men ur hälsosynpunkt otillfredsställande.

Nämnden föreslår att inackorderingstillägget höjs med ett avrundat belopp eller 15 kr., dvs. till 140 kr. i månaden. Kostnadsökningen beräknas för budgetåret 1972/73 bli ca 5 milj. kr.

När det gäller inkomstprövat tillägg konstaterar CSN att antalet inkomstprövade tillägg minskat med 10 % mellan 1969/70 och 1970/71. Huvudorsaken till detta var sänkningen av åldersgränsen mellan äldre och yngre elever från 21 till 20 år. Man hade emellertid också funnit att den relativa andelen elever med inkomstprövat tillägg under läsåret 1969/70 minskat med 1,4 %.

Socialförsäkringsutskottet uttalade i sitt betänkande 1971: 12 att »frågan om höjning av inkomstgränserna för erhållande av inkomst- och behovsprövat tillägg bör enligt utskottets mening prövas med sikte på att förslag härom skall kunna föreläggas nästa års vårriksdag. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t i samband därmed tar upp frågan om uppräknings av dessa tillägg».

Utfallet för budgetåret 1970/71 visar att utflödet i jämförelse med budgetåret 1969/70 minskat med ca 3 milj. kr. Samtidigt har eftersläpningen i realvärdet för det inkomstprövade tillägget ytterligare ökat. Det skulle nu krävas att detta tillägg höjs med 44 % för att komma i nivå med värdet den 1 juli 1964. Nämnden framhåller att det är ytterst

angeläget att såväl gränserna för beskattningsbar inkomst som tilläggsbeloppen blir föremål för en justering.

CSN föreslår beträffande det inkomstprövade tillägget att inkomstgränserna höjs med 2 000 kr. i varje inkomstklass och att tillägget skall utgå enligt följande uppställning

Beskattningsbar ink., kr.	0—10 000 (+2 000)	10 100—14 000 (+2 000) (+2 000)	14 100—22 000 (+2 000) (+2 000)
Belopp per mån.	110 (+35)	70 (+20)	35 (+10)

F. n. utgår ett tillägg på 25 kr. till det inkomstprövade tillägget för dem som har syskon under 16 år. Nämnden föreslår att detta syskontillägg höjs med 10 kr. till 35 kr. i månaden, vilket skulle innebära ett förbättrat stöd för flerbarnsfamiljerna.

Den totala kostnadsökningen beräknas medföra ett ökat medelsbehov av ca 17 milj. kr. varav 6,5 milj. kr. faller på uppjusteringen av inkomstgränserna, ca 8 milj. kr. på höjningen av tilläggsbeloppen samt ca 2,5 milj. kr. på höjningen av syskontillägget.

För att inhämta eftersläpningen i realvärdet för behovsprövat tillägg föreslog CSN i sina anslagsäskanden för budgetåret 1971/72 en höjning från 75 till 110 kr. Förslaget vann inte bifall.

Utfödet av behovsprövat tillägg har minskat med ca 0,8 milj. kr. i förhållande till budgetåret 1969/70. Detta beror i huvudsak på nedgången av antalet elever med högsta inkomstprövat tillägg. Vidare har eftersläpningen i realvärdet för det behovsprövade tillägget ytterligare markerats, varför det skulle krävas att tillägget ökas med ca 44 % för att värdet skall bli återställt.

CSN föreslår för budgetåret 1972/73 att det behovsprövade tillägget ökas med 35 kr. till 110 kr. i månaden. Kostnadsökningen beräknas bli ca 3 milj. kr., varvid även hänsyn tagits till att ett ökat antal elever beräknas bli berättigade till behovsprövat tillägg om inkomstgränserna för det högsta inkomstprövade tillägget höjs i enlighet med nämndens förslag.

Maximibeloppet för studielån höjdes den 1 juli 1969 till 6 500 kr. Därmed kunde i normalfallet de s. k. äldre eleverna, dvs. de som är 20 år eller däröver, få ett studiestöd som tillsammans med det förhöjda studiebidraget var lika stort som studiemedlen för eftergymnasiala studier.

För att komma i paritet med studiestödet till eftergymnasiala studerande måste maximibeloppet höjas till ca 8 000 kr. Centrala studiehjälpsnämnden vill med kraft hävda att de äldre studerandena på gymnasial studienivå måste ha möjlighet till samma totalstöd som studerande vid eftergymnasiala läroanstalter. Nämnden föreslår att maximibeloppet för studielån sätts till 8 000 kr. från den 1 juli 1972. CSN erinrar om

sitt förslag om bl. a. överflyttning av de s. k. äldre eleverna från studie-hjälpsystemet till studiemedelssystemet. CSN påpekar att om detta förslag vinner bifall, bortfaller behovet av ett höjt maximibelopp.

Studiehjälpnämnden framför även förslag om att högre lånebelopp än maximibeloppet får beviljas om synnerliga skäl föreligger.

CSN pekar på att inom studiemedelssystemet gäller att studiemedel kan utgå med högre belopp än normalbeloppet, s. k. extra studiemedel, om synnerliga skäl föreligger (16 § studiemedelsförordningen). Extra studiemedel beviljas för ränta på studielån, terminsavgifter om sådana förekommer, särskilt stora materialkostnader och liknande kostnader om kostnaderna överstiger ett visst belopp. Vid nödvändig dubbelbosättning kan extra studiemedel utgå för de extra utgifterna. Extra studiemedel är helt återbetalningspliktiga.

För elever inom den gymnasiala utbildningen kan liknande kostnader uppstå. Speciellt blir de extra studiekostnaderna betungande för föräldrar med flera studerande barn. Nämnden anser det nödvändigt att möjlighet skapas till »extra studielån» för sådana kostnader.

CSN beräknar kostnaderna för en höjning av studielånen till 8 000 kr. per år till 30 milj. kr. samt till 1 milj. kr. för beviljning av extra studielån.

För yngre ogifta elever skall enligt bestämmelserna i 20 § studie-hjälpsreglementet vid bedömande av behovet av studiekredit hänsyn tas jämväl till föräldrarnas ekonomiska förhållanden. I specialmotiveringen till 20 § reglementet (prop. 1964: 138) sägs att en viss restriktivitet skall iakttas i hithörande fall. För ifrågavarande elevkategori fastställde nämnden i maj 1969 en låneram av 4 000 kr. per läsår. För inackorderade elever fastställdes ramen till 4 900 kr.

CSN framhåller att det är ytterst angeläget att en justering kan ske av ifrågavarande beräkningsgrunder. Förstärkning av studiehjälpen kan därvid ske till elever, vars föräldrar har en beskattningsbar inkomst på 7 000—18 000 kr. eller något högre om eleven har syskon. Kostnaderna för dessa ändrade reduktionsregler beräknas uppgå till ca 6 milj. kr.

3.2 Konsekvenser av 1971 års familjepolitiska reformer

Genom beslut av 1968 års riksdag genomfördes ett system med statliga och kommunala bostadstillägg.

F. n. utgår bostadstillägg till familj med barn under 16 år som helt eller delvis försörjs inom familjen. Beträffande de kommunala bostadstilläggen finns en kompletterande regel som innehåller att hänsyn skall tas även till barn över 16 år som åtnjuter förlängt barnbidrag enligt förordningen om förlängt barnbidrag eller studiebidrag enligt studie-

hjälsreglementet under förutsättning att familjen uppbar kommunalt bostadstillägg då barnet fyllde 16 år. Bostadstillägg kan utgå t. o. m. det kalenderår under vilket barnet fyller 19 år, oavsett om tillfälligt uppehåll skett i studierna.

Genom beslut av 1971 års riksdag (prop. 1971: 156, SoU 1971: 45, rskr 1971: 327) ersätts fr. o. m. den 1 april 1972 de hittills gällande grundbeloppen och tilläggsbeloppen i fråga om de statliga bostadstilläggen av ett enhetligt inkomstprövat stöd med 75 kr. i månaden för varje barn oberoende av bostadsstandard. Dessutom sker en kraftig förstärkning av de statsbidragsberättigande kommunala bostadstilläggen. Den andel av hyran över 400 kr. i månaden som kompenseras genom tilläggen höjs från 40 % till 80 %. En uppräknig av de övre hyresgränserna görs till 650 kr./mån. för familjer med ett eller två barn, 800 kr./mån. för familjer med tre eller fyra barn och 925 kr./mån. för familjer med fem eller flera barn.

I propositionen uttalade föredragande statsrådet följande beträffande konsekvenserna för studiestödet.

Jag vill i detta sammanhang beröra den situation som i bidragshänseende uppkommer när något av barnen fyller 16 år. Det allmänna barnbidraget för detta barn upphör då från det följande kvartalsskiftet och samtidigt upphör bostadstilläggets statliga del, vad avser detta barn. Om barnet studerar, börjar i stället att utgå ett allmänt studiebidrag med 100 kr. i månaden, dvs. samma belopp som barnbidraget räknat per månad. Vidare har barnet möjlighet att få del av de inkomst- och behovsprövade tilläggen inom studiehjälpen. De av mig förordade nya grunderna för bostadstillägg aktualiserar vissa justeringar i fråga om de inkomst- och behovsprövade tilläggen fr. o. m. nästa budgetår för att möjliggöra ökad samordning mellan de statliga bostadstilläggen och studiehjälpen. Överväganden härom pågår inom utbildningsdepartementet. Förslag avses komma att redovisas vid nästa års vårriksdag.

Riksdagsbeslutet innebar vidare att åldersgränsen beträffande bostadstillägg skall höjas till 17 år. Socialutskottet framhöll i sitt utlåtande (1971: 45 s. 12) att de förändringar som måste ske av det studiesociala systemet för att åstadkomma en samordning med bostadstilläggen bör kunna träda i kraft den 1 juli 1972. Kungl. Maj:t bör för tiden därefter där så befinnes nödvändigt för vissa elevkategorier — i syfte att cleverna skall kunna erhålla förmåner motsvarande minst de som nu utgår — förordna om behövliga undantag i reglerna för bostadstilläggen.

3.3 Centrala studiehjäpsnämndens förslag till reformer inom nuvarande studiesociala system

3.3.1 Centrala studiehjäpsnämndens skrivelse

Centrala studiehjäpsnämnden (CSN) föreslår i en skrivelse den 29 januari 1971, efter förslag av en särskild arbetsgrupp inom nämnden, att studielån ur statliga lånefonder och studielån med statlig kreditgaranti under vissa förhållanden skall kunna konverteras till återbetalningspliktiga studiemedel, att studiekredit enligt studiehjäpsreglementet vid beviljningstillfället skall omföras till återbetalningspliktiga studiemedel samt att s. k. äldre elever inom gymnasieskolan och andra gymnasiala skolor överförs till studiemedelssystemet.

F. n. finns ingen samordning mellan utbetalningen och förvaltningen av statliga studielån, statsgaranterade studielån och återbetalningspliktiga studiemedel. Detta medför stora nackdelar för den återbetalningsskyldige genom att amorteringsplanerna för studielån inte harmoniserar med återbetalningsreglerna för studiemedel. Dessutom dubbleras kreditadministrationen för en och samma låntagare och detta kommer att gälla för allt fler personer vid oförändrade regler. Enligt CSN medför en konvertering av studielån till återbetalningspliktiga studiemedel befogade förbättringar för de återbetalningsskyldiga och ger också besparingar för statsverket i fråga om återbetalningsadministrationen. CSN föreslår att rätt till konvertering bör gälla fr. o. m. den 1 juli 1971 och att konverteringen bör erbjudas följande grupper

1. personer, som har lån från allmänna studielånefonden enligt nyare regler (efter den 30 juni 1964) och som har studiemedel,
2. personer, som har andra former av statlig studiekredit och som har studiemedel,
3. personer, som har lån från allmänna studielånefonden enligt nyare regler (efter den 30 juni 1964) och som inte har studiemedel.

Om konvertering medges för dessa grupper får reformen verkan för alla studerande som har både studiemedel och studielån oberoende av när lånet togs upp samt för dem som enbart har lån ur allmänna studielånefonden, upptaget efter den 30 juni 1964.

Förslaget innebär att överföring av lån till studiemedel bör ske vid ett årsskifte och att det är den verkliga skuld som utestår den 31 december ansökningsåret, som skall överföras till återbetalningspliktiga studiemedel och som skall omräknas till antal basbelopp. Omräkningen föreslås ske med det basbelopp som gäller den 1 januari året därpå.

Studiestödsformerna har ändrats främst genom införandet av studiemedelssystemet under budgetåret 1964/65. Dessutom har överflyttningen av olika utbildningsvägar från ett studiestödssystem till ett annat före-

kommit. Följden har blivit att en studerande under sin studietid kan ha haft studiestöd enligt olika system. Vid återbetalning kan den studerande därför aviseras om amorteringar och räntor eller avgifter från flera olika instanser utan någon samordning.

Vid en övergång till ett enda system byggt på studiemedlens princip uppnås fördelar dels beträffande anståndsförfarandet, dels beträffande återbetalningens fördelning. Detta motiverar förslaget om konvertering av äldre studiekredit till studiemedel. Dessutom uppnås administrativa förenklingar. De olika äldre låneformerna administreras dels av postbanken, dels av de övriga kreditinstitut som lämnat ut lånen. Postbanken har en särskild avdelning för studielån för de ca 160 000 låntagarna i allmänna studielånefonden och lånefonden för universitetsstudier. Även postbankens datasektion och juridiska sektion är engagerade i verksamheten. Återbetalningen av avgifter i studiemedelssystemet handhas av centrala studiehjälpnsnämnden med hjälp av ett datasystem hos DAFA (Datamaskincentralen för administrativ databehandling) som enligt CSN kan klara av ytterligare låntagare. Varje studiemedelstagare har ett eget konto, där för en viss merkostnad skuldkontot kan ökas med eventuella konverterade belopp. För nyttillkommande konton uppkommer en viss merkostnad. Konvertering av lån med äldre studiekredit måste ske efter ansökan från låntagarens sida eftersom skuldförbindelsen är ett privaträttsligt avtal och inte utan vidare kan sägas upp från långivarens sida. CSN framhåller att konverteringen bör göras frivillig.

Den stora gruppen när det gäller konvertering är de som har lån i allmänna studielånefonden enligt nyare bestämmelser. Många av dessa låntagare fortsätter med studier vid utbildningar där studiemedel utgår. Eftersom efterfrågan på studiemedelsberättigad utbildning ökar, kommer antalet kollisioner vid samtidig återbetalning att öka betydligt. Erbjudande om konvertering bör utsträckas till samtliga som erhållit lån ur allmänna studielånefonden efter den 30 juni 1964 samtidigt med att denna låneform ersätts med återbetalningspliktiga studiemedel.

Förslaget kan genomföras i två etapper: dels konvertering av studielån till studiemedel, dels beviljande av all studiekredit i form av studiemedel. När det gäller kostnadsbedömning av dessa etapper har arbetsgruppen kommit fram till att kostnaden för konvertering för gruppen 1 torde uppgå till ca 50 milj. kr. Detta är inte någon nyinvestering utan en överflyttning av medel från en fond till en annan. För gruppen 2 kan man räkna med att konvertering kommer att begäras för omkring 40 milj. kr. samt för grupp 3, dvs. en flyttning från allmänna studielånefonden, uppskattas summan till 180 milj. kr. Nyinvestering för konvertering av statsgaranterade studielån uppskattas till mellan 40—80 milj. kr.

Beträffande administrativa kostnader bör samordningen medföra att

statens kostnader för låneadministrationen hos postbanken minskar. Däremot kommer för CSN:s del att hos DAFA uppstå dels engångskostnader för programmering och uppdatering m. m. avseende konverterade studielån, dels löpande kostnader för debitering och uppbörd av avgifter för dem som inte har återbetalningspliktiga studiemedel. Vid CSN:s kansli uppstår kostnader för handläggning av ansökningar om konvertering av studielån samt för ansökningsmaterial och information om konverteringsmöjligheten.

CSN föreslår en omförelse vid bevilningstillfället av studiekredit för gymnasiala studier till återbetalningspliktiga studiemedel. Arbetsgruppen har kommit till slutsatsen att ett enda studiekreditsystem grundat på studiemedelssystemets återbetalningsregler bör genomföras så att inte samma komplikationer i samband med återbetalningen uppstår som redovisats tidigare. Gruppen antar att de flesta låntagare kommer att begära konvertering med hänsyn till de mera förmånliga återbetalningsregler som studiemedelssystemet ger. Dessutom undviker man det administrativa merarbetet som ligger i att ett tidigare beviljat studielån omvandlas till studiemedel. En rationaliseringsvinst som uppnås om studiekrediten direkt integreras med studiemedelssystemet är att betalningsansånd vid fortsatta högre studier regleras automatiskt vid bevilning av studiemedel. CSN anser liksom arbetsgruppen att ett enda återbetalningssystem för studiekredit bör inrättas. CSN påpekar därvid att reformen inte medför någon ändring av principerna för behovsprövningen av studiekredit för gymnasiala studier. Rätten till avskrivning föreslås upphöra om studiekrediten beviljas med återbetalning enligt studiemedelssystemets regler. Övergången till ett enda studiekreditsystem bör enligt CSN ske den 1 juli 1972. CSN:s förslag innebär även en överföring av s. k. äldre elever inom gymnasieskolan och andra gymnasiala skolor från studiehjälpssystemet till studiemedelssystemet. I samband med de studiesociala reformerna år 1964 gjordes gränsdragningen mellan studiehjälpssystemet och studiemedelssystemet så att till studiemedelssystemet fördes, förutom universitet och högskola, utbildningar som huvudsakligen rekryterar elever från grundskolan och där huvuddelen av eleverna var över 21 år. Aldern var alltså en gränsdragningsfaktor. Följden blev att en mängd elever över 21 år kom att hänföras till studiehjälpssystemet. Inom studiehjälpssystemet är eleverna uppdelade i två kategorier yngre elever och äldre elever. De äldre eleverna erhåller förhöjt studiebidrag. Sedan den 1 juli 1969 går gränsen för äldre elever vid 20 år. Det förhöjda studiebidraget beviljas och utbetalas av skolstyrelsen/ rektor. Studielåneansökningsarna handläggs av centrala studiehjälpnämnden och låneutbetalningen sker genom postbanken. Detta medför i många fall en dubbelning av både ansökningsförfarandet och handläggningen av ansöknings-

arna och utbetalningen av studiehjälpen vilket innebär merkostnader för samhället. Förmånerna för äldre elever inom gymnasial utbildning som saknar försörjningsplikt mot barn är inte lika stora som för elever inom eftergymnasial utbildning bl. a. eftersom lånebeloppet inte i likhet med studiemedlen är indexreglerat. Vidare är olikheten i fråga om den tid för vilken studiestöd utgår till nackdel för studiehjälpstagaren trots att den faktiska studietidens längd under året i många fall motiverar ett omvänt förhållande. I fråga om återbetalningen av studiekredit har studiemedelstagarna betydande förmåner som studiehjälpstagarna f. n. saknar. Enligt CSN kan man inte längre åberopa administrativa och praktiska skäl för den nuvarande gränsdragningen efter skolform mellan studiehjälpssystemet och studiemedelssystemet. Tvärtom medför den nuvarande ordningen en orationell behandlingsgång med dubbling av prövning och expediering av studiestöd i ett mycket stort antal fall. Administrativt skulle besparingen göras genom en överflyttning av alla äldre elever i gymnasial utbildning till studiemedelssystemet eftersom handläggning av både bidrag och studiekredit skulle ske av ett enda organ. Enligt CSN bör det inte heller uppstå några svårigheter hos skolstyrelserna vid en övergång till studiemedelssystemet eftersom eleverna redan nu byter stödform i 20-årsåldern inom studiehjälpssystemet.

Åldern är ett enkelt kriterium för att avgöra om eleven är berättigad till studiehjälp eller studiemedel. CSN:s förslag innebär att alla elever som är 20 år eller däröver blir behandlade helt lika oavsett om utbildningen är gymnasial eller eftergymnasial. Enligt CSN kan man vinna betydande fördelar inte bara administrativt utan också reellt för de studerande genom de föreslagna förbättringarna. När det gäller studiebidragsdelen av studiestödet medför reformen att prövning mot egen och makes inkomst och förmögenhet, liksom nu generellt gäller inom studiemedelssystemet, tillkommer även för äldre elever inom gymnasial utbildning. CSN föreslår att s. k. äldre elever inom studiehjälpssystemet fr. o. m. den 1 juli 1972 överförs till studiemedelssystemet.

Enligt studiemedelsförordningen beräknas studiemedel för termin. Studiemedelsbeloppet är avsett att täcka studiekostnaderna under fem månader per termin eller sammanlagt under tio månader av ett år. Någon minskning av beloppet sker inte även om studietiden per år betydligt understiger tio månader.

Inom studiehjälpssystemet beräknas studiehjälpen för läsår eller kurs. Läsår omfattar nio månader, varav höstterminen fyra och vårterminen fem. Detta medför att den som erhåller studiestöd enligt studiehjälpssystemet vid läsårsbunden utbildning får studiehjälp för nio månader, den som har kurstid om tio månader får studiehjälp för tio månader och den som har en kurstid på åtta månader får studiehjälp för denna tid.

Inom studiemedelssystemet gäller med liknande variationer i studietiderna att studiemedel alltid beräknas med lika stort belopp för tio månader. Vissa studiesociala skillnader finns mellan elever i gymnasial utbildning och eftergymnasial utbildning, t. ex. förekommer inom gymnasieskolan ofta fria skolmåltider och ibland fria läromedel. Det finns emellertid en mängd elever inom den gymnasiala utbildningen som inte har dessa förmåner. CSN föreslår att studiemedelsbeloppet för gymnasiala studier utgår med samma belopp per termin som för eftergymnasiala studier.

En överföring av äldre studerande till studiemedelssystemet innebär att det förhöjda studiebidraget som dessa studerande nu erhåller utan behovsprövning inte längre kommer att utgå. Detta kommer att ersättas av bidragsdelen inom studiemedelssystemet. Denna bidragsdel prövas mot makes inkomst. Minskningen är lika för bidragsdelen som för de återbetalningspliktiga studiemedlen. CSN framhåller att överföringen kommer att medföra att många — särskilt kvinnliga vuxenstuderande — mister de bidrag de hittills erhållit. CSN förordar därför kraftigt att studiemedelssystemets regler rörande behovsprövningen mot makes inkomst prövas om i detta sammanhang. Behovsprövningsreglerna beträffande makes inkomst i studiemedelssystemet bör enligt CSN väsentligt liberaliseras i avvaktan på förslag från 1968 års studiemedelsutredning. Enligt CSN:s förslag bör studiemedel kunna utgå även till dem som genomgår relativt korta kurser.

F. n. har elever vid statens skolor för vuxna i Norrköping och Härnösand rätt till resekostnadsersättning. CSN föreslår att denna rätt be- hålls.

Rätten till avskrivning av studielån för gymnasial vuxenutbildning bör enligt CSN upphöra att gälla då de vuxenstuderande överförs till studiemedelssystemet eftersom den studerande inom studiemedelssystemet får del av detta systems spärregel mot alltför hög betalningsbelastning.

CSN gör följande sammanfattning av de förändringar som sker vid en överföring av äldre elever inom gymnasial utbildning. Förbättringar för de studerande medför dels förändringen av den tid för vilken studiestöd utgår, dels utbyte av reduktionsregeln beträffande lärlingslön och motsvarande ersättning mot inkomstprövning. Behovsprövning mot egen och makes ekonomi när det gäller studiebidraget kan leda till att bidraget minskar. Behovsprövning av studielån enligt studiehjälpsreglementet sker för s. k. äldre elever enligt samma principer som för studiemedlen, vilket innebär att det inte blir någon ändring för de studerande. En förbättring inträffar också för de flesta när det gäller antalet månader på året för vilka studiekredit beräknas.

Merkostnaden för en överföring till studiemedelssystemet beräknar CSN totalt till 7 milj. kr. för budgetåret 1972/73.

I CSN:s förslag behandlas även frågan om handläggningen av studiemedelsansökningar i gymnasial utbildning — särskild studiemedelsnämnd. Vid en överflyttning av äldre elever inom gymnasial utbildning till studiemedelssystemet uppstår endast ett ansöknings- och utbetalningsförfarande grundat på studiemedelsansökan. CSN räknar med att antalet ansökningsärenden under budgetåret 1972/73 sjunker med 30 %. Dubbleringen av utbetalningen av studiestöd som kan uppskattas till ca 37 000 ansökningar per termin bortfaller. Detta gör att rationaliseringsvinsten blir betydande.

CSN tar upp tre olika alternativ för handläggningen av studiemedelsansökningar för ifrågavarande elever.

1. En särskild studiemedelsnämnd som handlägger ansökningar från »äldre elever» inom gymnasieskolan och andra gymnasiala skolor i hela landet.
2. Handläggning hos nuvarande sex studiemedelsnämnder med samma regionala indelning som redan finns.
3. Centralisering av handläggningen till centrala studiehjälpsnämnden.

CSN förordar att en särskild studiemedelsnämnd inrättas för handläggning av studiemedelsansökningar från »äldre elever» inom gymnasieskolan och andra gymnasiala skolor och utbildningslinjer. CSN beräknar att ca 30 befattningshavare behövs för denna nämnd samtidigt som man beräknar att kunna minska ca 15 tjänster hos CSN eftersom nämnden befrias från ca 70 % av antalet ansökningar om studiekredit. Den största personalbesparingen uppnås hos skolstyrelserna.

Enligt CSN bör denna särskilda nämnd inte lokaliseras till stockholmsområdet eller till någon universitetsort.

3.3.2 Remissyttranden

När det gäller frågan om konvertering av studielån till återbetalningspliktiga studiemedel tillstyrks denna möjlighet av de allra flesta remissinstanserna. RRV anser emellertid att ytterligare utredning bör göras eftersom i utredningen inte redovisats några beräkningar för de kostnader som förslaget medför. Dessutom framhåller RRV att det ställs stora krav på den information som lämnas till låntagare i samband med erbjudande om konvertering. Postverket ifrågasätter om inte konverteringsmöjligheten bör inskränkas till de lån där låntagaren redan har eller kommer att beviljas studiemedel samt att tiden för konvertering bör flyttas fram från den 1 juli 1972, som CSN föreslagit, till den 1 juli 1973 bl. a. på grund av det merarbete som en konvertering innebär för postverket. SÖ och UKÄ framhåller att konverteringen bör vara frivillig. Dessutom påpekar UKÄ att låntagaren ingående bör informeras om för- och nackdelar med kon-

verteringsmöjligheten. *Riksgäldskontoret* hyser tveksamhet beträffande erbjudande om konvertering när kvarstående äldre kredit endast avser mindre belopp eller den återstående amorteringstiden är kort. Även *SACO* anser att möjligheten till konvertering bör vara frivillig och att god information om för- och nackdelar bör ges. Dessutom framhåller *SACO*, liksom *TCO*, att det kan finnas anledning att göra förbättringar när det gäller återbetalningen av studiemedel.

De flesta remissinstanserna ansluter sig i princip till *CSN*:s förslag angående omföring vid beviljningstillfället av studiekredit för gymnasiala studier till återbetalningspliktiga studiemedel. *SÖ* anser emellertid med hänvisning till förestående förslag om förändringar i studiemedelssystemet, som kan förväntas bli framlagda av 1968 års studiemedelsutredning, att man inte bör besluta om en generell omföring av studielån till återbetalningspliktiga studiemedel. *SÖ* framhåller bl. a. att de yngre elever som under gymnasieskoltiden har studielån ofta lever under så pressande ekonomiska förhållanden att man borde överväga en annan form av ekonomisk hjälp för dem än den nuvarande eller den föreslagna enligt studiemedelssystemet. *SACO* anser att omföringen inte bör göras generell utan att det bör vara frivilligt, eftersom det enligt *SACO* kan uppstå ogynnsamma effekter vid återbetalningen av studiemedel. *TCO* framhåller i sitt yttrande att man skulle anse det beklagligt om inte den föreslagna förändringen av studiekreditformen för de yngre studerande inom studiehjälpssystemet genomfördes. *TCO* påpekar också att omvandlingen bör ske vid utbetalningstillfället så att inte räntekostnaden för de två år som är återbetalningsfria räknas in i de återbetalningspliktiga studiemedlen.

CSN:s förslag om överföring av s. k. äldre elever inom gymnasieskolan från studiehjälpssystemet till studiemedelssystemet har bemötts positivt av remissorganen. Flera remissorgan har emellertid påpekat att i samband med detta förslag reglerna för behovsprövning mot makes inkomst bör omprövas eller slopas. *Statskontoret*, som tillstyrker förslaget, framhåller att den styrande effekt som olika kreditssystem kan ha på valet av utbildning skulle försvinna i samband med att alla s. k. äldre elever oberoende av utbildningsväg får studiekredit på samma villkor. *SÖ* tillstyrker förslaget under förutsättning att behovsprövningsreglerna mot makes inkomst omprövas. Till de remissinstanser som framhåller att behovsprövningsreglerna mot makes inkomst bör omprövas hör även *UKÄ*, *SACO*, *TCO*, *SFS*, *SAF* och *SR*. Enligt *SACO*, *SR* och *TCO* är detta ett villkor för att förslaget skall genomföras.

SFS anser i övrigt att överföringen medför stora fördelar bl. a. genom att totalbeloppet för den enskilde kommer att öka samt genom de sociala trygghetsförmåner som studiemedelssystemet ger. När det

gäller förslaget om att inrätta en särskild studiemedelsnämnd för handläggning av studiemedelsansökningar från s. k. äldre elever i gymnasial utbildning har remissorganen haft olika uppfattningar. *RRV* anser att organisationen för handläggning av dessa elevers ansökningar ytterligare bör prövas av *CSN* och statskontoret innan man tar slutlig ställning. *Statskontoret* avstyrker att man fattar beslut om en särskild studiemedelsnämnd för vuxenstuderande i gymnasiala skolor. Frågan bör enligt statskontoret behandlas i samband med den översyn om studiemedelssystemets administration där statskontoret kommer att medverka. Statskontoret är inte övertygat att handläggningen av studiemedelsansökningar kräver denna koncentration till en särskild studiemedelsnämnd för att bli likartad. *UKÄ* är tveksamt till förslaget och anser att den enhetlighet i bedömningen som *CSN* eftersträvar med en särskild studiemedelsnämnd kan tillgodoses genom anvisningar för verksamheten. *UKÄ* förordar att man ytterligare prövar möjligheten att låta studiemedelsnämnderna handlägga även de vuxenstuderandes ansökningar. *TCO*, *SACO* och *SFEF* delar *CSN*:s uppfattning att man bör ha en särskild studiemedelsnämnd för handläggning av studiestöd till vuxenstuderande.

4 Föredraganden

Under de senaste årtiondena har kraftiga satsningar gjorts över hela utbildningsområdet. Utbildningsmöjligheterna för såväl ungdom som vuxna har ökat i snabb takt. Lika viktigt som att bygga ut utbildningskapaciteten är att sörja för ekonomiska stödåtgärder för den enskilde. Studiesociala åtgärder är ett av de medel som samhället har för att söka frigöra studievalet från beroende av elevernas ekonomiska förutsättningar.

När det gäller yngre elever syftar studiestödet främst till att så långt möjligt ge ett bidrag till familjen för de merutgifter som studierna förorsakar. Speciellt betydelsefullt är det stöd som ges elever i familjer med svag ekonomi, elever som har lång resväg och elever som måste inackorderas på annan ort. Det nuvarande studiestödet infördes genom 1964 års studiesociala reform som vid flera tillfällen därefter har kompletterats.

Studiehjälpen för yngre elever får även ses som ett led i familjepolitiken.

Genom beslut av 1968 års riksdag (prop. 1968: 42, SU 1968: 101, rskr 1968: 253) genomfördes en familjepolitisk reform som syftade till att bereda barnfamiljer med lägre inkomster och särskilt familjer med flera barn ett förstärkt ekonomiskt stöd. Detta utformades så att det också medverkar till att höja familjens bostadsstandard. Det ökade familje-

stödet fick formen av dels ett statligt bostadstillägg, dels ett kommunalt bostadstillägg för familjer med särskilt höga hyror.

Vid 1971 års riksdag fattades beslut om en betydande utvidgning av familjestödet (prop. 1971: 156, SoU 1971: 45, rskr 1971: 327). Reformen innebär bl. a. att de statliga bostadstilläggen omkonstrueras till ett enhetligt inkomstprövat stöd med 75 kr. i månaden för varje barn oberoende av familjens bostadsstandard. Vidare höjdes det statsbidragsberättigande kommunala bostadstillägget kraftigt. Den andel av hyran över 400 kr. i månaden som kompenseras genom tilläggen höjdes från 40 % till 80 %. Samtidigt höjdes de övre gränserna för de bidragsgrundande bostadskostnaderna. Slutligen höjdes åldersgränsen för bostadstilläggen från 16 till 17 år.

I prop. 1971: 156 förutskickades även en reformering av det *inkomstprövade tillägget* inom studiehjälpen. Sådant tillägg utgår f. n. med 75 kr. i månaden om den studerande och hans föräldrar sammanlagt har en till statlig inkomstskatt beskattningsbar inkomst av högst 8 000 kr. Detta belopp reduceras till 50 resp. 25 kr. vid en beskattningsbar inkomst om högst 12 000 resp. högst 20 000 kr. Om den studerande har syskon under 16 år utgår också ett syskontillägg om 25 kr. Enligt min mening bör det inkomstprövade tillägget till sin konstruktion knytas närmare till det statliga bostadstillägget för barnfamiljer.

Till följd av höjningen av åldersgränsen för bostadstillägg bör inkomstprövat tillägg utgå till studerande fr. o. m. kvartalet efter det då den studerande fyller 17 år. Kungl. Maj:t har tidigare denna dag beslutat lägga fram proposition med förslag om att inkomstprövningen för bostadstillägg till barnfamiljer fr. o. m. den 1 januari 1973 skall grundas på föräldrarnas till statlig inkomstskatt taxerade inkomst i stället för som nu till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst. Motsvarande förändring bör göras för det inkomstprövade tillägget.

I övrigt bör reglerna om inkomstprövat tillägg ändras på sådant sätt att betydligt fler studerande än hittills kan få inkomstprövat tillägg. Tillägget bör utgå med högst 75 kr. i månaden under läsåret/kurstiden. Detta belopp bör liksom hittills reduceras med hänsyn till den studerandes och hans föräldrars eller, i fråga om gift studerande, hans makes inkomster och förmögenhet. Hittills gällande bestämmelser om att viss del av förmögenhet skall jämföras med inkomst bör gälla utan annan ändring än att vad som nu sägs om beskattningsbar inkomst ändras till att avse taxerad inkomst. Anknytningen till det statliga bostadstilläggs-systemet bör utformas så att familjernas disponibla inkomst inte reduceras då ett studerande barn fyller 17 år. Vidare bör reduktion i princip ske enligt samma regler som för det statliga bostadstillägget så att de inkomstprövade tilläggen minskas i långsammare takt än hittills. Detta leder även till ett förstärkt stöd för familjer med flera barn.

Mot denna bakgrund föreslår jag att följande skall gälla om det in-

komstprövade tilläggets storlek för studerande som inte har syskon under 17 år. Det inkomstprövade tillägget bör utgå med maximibeloppet 75 kr. per månad t. o. m. en taxerad inkomst om 21 000 kr. Överstiger den taxerade inkomsten detta belopp reduceras tilläggets storlek. Reduktionen bör ske så att månadsbeloppet för det inkomstprövade tillägget så långt möjligt blir detsamma som det belopp som skulle ha utgått i statligt bostadstillägg till familjen om barnet varit under 17 år. Detta kan ske genom att man vid reduktionen utgår från det högsta beloppet i bostadstillägg för familjer med ett barn, nämligen 900 (75×12) kr. per år. Man reducerar därefter detta belopp enligt samma regler som i prop. 1972: 34 föreslås gälla vid beräkning av bostadstillägget, dvs. med 12 % av den taxerade inkomsten mellan 21 000 och 26 000 kr. och med 18 % av inkomsten mellan 26 000 och 36 000 kr. Vid reduktionen bör för enkelhetens skull den taxerade inkomsten alltid avrundas uppåt till närmaste 1 000-tal kr. Det belopp som återstår efter reduktionen delas med 12, dvs. det antal månader för vilka bostadstillägg utgår per år. Det belopp som därvid erhålles motsvarar alltså månadsbeloppet för bostadstillägget. Samma månadsbelopp bör gälla för det inkomstprövade tillägget. Belopp under 20 kr. per månad bör ej utgå.

I fråga om studerande med syskon under 17 år bör som jag nyss har antytt anknytningen av det inkomstprövade tillägget till bostadstillägget bestämmas så att ett förstärkt stöd ges åt familjer med flera barn. Även i detta fall bör det inkomstprövade tillägget utgå med maximibeloppet 75 kr. per månad t. o. m. en taxerad inkomst om 21 000 kr. Överstiger den taxerade inkomsten detta belopp, bör tillägget bestämmas enligt följande. Man utgår från summan av det högsta belopp som skulle ha kunnat utgå i bostadstillägg till familjen om den studerande inte fyllt 17 år dvs., när den studerande har ett syskon under 17 år, 1 800 kr. Denna summa reduceras därefter med förut angivna procenttal av den taxerade inkomsten mellan 21 000 och 36 000 kr. resp. med 24 % av överstigande taxerad inkomst. Även här bör den taxerade inkomsten avrundas uppåt till närmaste 1 000-tal kr. Det belopp som återstår efter reduktionen bör — av samma skäl som jag nyss anförde i fråga om studerande utan syskon under 17 år — delas med 12. Det belopp som därvid erhålles motsvarar månadsbeloppet för bostadstillägget. Samma månadsbelopp bör gälla för det inkomstprövade tillägget till den studerande. I intet fall bör dock som jag tidigare nämnt månadsbeloppet överstiga 75 kr. Belopp under 20 kr. i månaden bör ej heller här få utgå.

Vad jag nu förordat om inkomstprövat tillägg innebär att tillägget för studerande med syskon under 17 år beräknas efter fördelaktigare grunder än för studerande som ej har sådant syskon. Detta innebär också att möjligheterna att erhålla inkomstprövat tillägg minskas för den studerande, när hans syskon uppnår 17 års ålder. Det är angeläget att sådan minskning inte inträder om även syskonet studerar. Jag för-

ordar därför att vad jag föreslagit om inkomstprövat tillägg till studerande med syskon under 17 år skall gälla också för studerande med sådant syskon över 17 år som har rätt till studiebidrag enligt studiehjälpsreglementet.

Vad jag här har anfört om syskon bör gälla syskon som står under föräldrarnas vårdnad eller för vilka föräldrarna har att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utge underhållsbidrag. Med föräldrar bör liksom hittills jämföras vissa andra personer (26 § studiehjälpsreglementet). Vad jag anfört om inkomstprövat tillägg för studerande med syskon under 17 år bör inte gälla för studerande som är gift. För sådan studerande bör gälla samma regler som för studerande utan syskon under 17 år.

Den närmare innebörden i de regler om inkomstprövat tillägg som jag förordat framgår av följande tabell för de vanligaste fallen.

Belopp per månad för elev över 17 år

Taxerad inkomst	0 syskon	1 syskon	2 syskon	3 syskon	4 syskon
0—21 000	75				
21 100—22 000	65				
22 100—23 000	55				
23 100—24 000	45	75			
24 100—25 000	35				
25 100—26 000	25		75		
26 100—27 000					
27 100—28 000		70			
28 100—29 000		55		75	
29 100—30 000		40			75
30 100—31 000		25			
31 100—32 000					
32 100—33 000			70		
33 100—34 000			55		
34 100—35 000			40		
35 100—36 000			25		
36 100—37 000					
37 100—38 000				60	
38 100—39 000				40	
39 100—40 000				20	
40 100—41 000					
41 100—42 000					55
42 100—43 000					35

Vad jag här föreslagit om storleken av inkomstprövat tillägg föranleder ändringar i 12—14 §§ studiehjälpsreglementet. Av praktiska skäl torde endast de grundläggande bestämmelserna härom bära tas in i reglementet. De närmare reglerna bör få meddelas av Kungl. Maj:t. I reglementet bör tas in en bestämmelse av innebörd att inkomstprövat tillägg utgår om den studerandes och hans föräldrars sammanlagda taxerade inkomst vid senaste taxering till statlig inkomstskatt inte överstiger 26 000 kr. samt en bestämmelse av innebörd att sådant tillägg kan utgå även vid högre inkomst till ogift studerande som har syskon under 17 år eller som har syskon över 17 år som har rätt till studiebidrag en-

ligt studiehjälpsreglementet. I reglementet bör ingå även nuvarande bestämmelser om jämställande av viss förmögenhet med inkomst (nuvarande 12 § andra stycket) och nuvarande bestämmelser för det fall att den studerandes, hans föräldrars eller makes inkomster eller förmögenhet ändrats (14 §). I fråga om båda bestämmelserna bör dock vad som nu gäller om beskattningsbar inkomst ändras till att avse taxerad inkomst. Även de särskilda reglerna om gift studerande i nuvarande 12 § tredje stycket bör finnas i reglementet.

Mina förslag om åldersgränsen för inkomstprövat tillägg föranleder ändringar i 5 och 16 §§ studiehjälpsreglementet.

Även när det gäller *behovsprövat tillägg* vill jag förordna vissa förändringar. För att förbättra ekonomin för studerande i familjer med mycket låga inkomster föreslås att det behovsprövade tillägget ökas från högst 75 kr. till högst 90 kr. i månaden. Liksom nu bör alla yngre studerande inom studiehjälpsystemets skolformer kunna få del av behovsprövat tillägg. Som en följd av omkonstruktionen av det inkomstprövade tillägget bör nuvarande regel om att behovsprövat tillägg enbart kan utgå till studerande med högsta inkomstprövat tillägg ersättas av ett villkor om att behovsprövat tillägg skall kunna utgå till studerande vars föräldrar har en taxerad inkomst av högst 21 000 kr. Liksom enligt nu gällande bestämmelser (15 § studiehjälpsreglementet) bör för att behovsprövat tillägg skall kunna utgå krävas att det föreligger ett synnerligen stort behov av studiehjälp utöver de belopp som utgår i studiebidrag och andra tillägg. I centrala studiehjälpsnämndens hittillsvarande praxis har vid bestämmande av behovsprövat tillägg hänsyn tagits till den studerandes, hans föräldrars eller makes ekonomi i huvudsak enligt de grunder som hittills gällt för inkomstprövat tillägg enligt 12 § studiehjälpsreglementet. Bestämmelser av innebörd att sådan hänsyn skall tas bör nu inflyta i reglementet. Bestämmelserna bör utformas på samma sätt som motsvarande bestämmelser om inkomstprövat tillägg. De bör tas in i 15 § studiehjälpsreglementet.

Den förordade reformen i fråga om inkomst- och behovsprövat tillägg bör träda i kraft fr. o. m. budgetåret 1972/73. De av mig förordade förändringarna kan beräknas innebära att utgifterna för de båda tilläggen ökas med ca 10 milj. kr.

Centrala studiehjälpsnämnden har i sin anslagsframställning föreslagit en höjning av beloppen för *resetillägg* fr. o. m. nästa budgetår. Jag har kommit till slutsatsen att resetillägget den 1 juli 1972 bör höjas från 60, 80, 100 och 120 kr. i månaden till 65, 85, 110 och 130 kr. i månaden för avstånd om 6, 15, 25 resp. 35 km. Jag beräknar att utgifterna för resetillägg ökar med ca 3 milj. kr. Det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser i denna fråga.

Vad jag i det föregående har föreslagit om inkomstprövat tillägg innebär bl. a. en viss samordning mellan bostadstilläggen och studie-

hjälp. Denna samordning aktualiserar frågor om *administrationen av studiehjälp*. Frågor om studiehjälp har hittills i fråga om skolor under skolstyrelsens förvaltning prövats av skolstyrelsen utom i vad avser behovsprövat tillägg, studielån och återkrav av för mycket utbetalad studiehjälp. Med hänsyn till den föreslagna samordningen bör det vara möjligt för kommunen att överföra skolstyrelsens beslutanderätt i studiehjälpsfrågor helt eller delvis på annat kommunalt organ. Mot-svarande bör gälla även för *administrationen av det förlängda barnbidraget*.

Vad jag nu föreslagit om *administrationen av studiehjälp* och det förlängda barnbidraget föranleder ändringar i 2, 32 och 33 §§ studiehjälpsreglementet samt i 4 § förordningen (1964: 400) om förlängt barnbidrag.

I detta sammanhang bör ske en ändring av formell art i 19 § studiehjälpsreglementet.

Centrala studiehjälpsnämnden förslår beträffande *studielån* för s. k. yngre elever i sin anslagsframställning att investeringsanslaget till allmänna studielånefonden skall bestämmas så att nämnden kan justera grunderna för studielån till yngre elever. Nämnden förslår att reduktionsfaktorn ändras från 30 till 20 % för att möjliggöra en förstärkning av studiestöd till elever vars föräldrar har en förhållandevis låg inkomst.

Ansökan om studielån prövas av centrala studiehjälpsnämnden. Nämndens beslut i ärendet kan inte överklagas. De grunder som nämnden tillämpar är f. n. i stort sett följande när det gäller studielån för s. k. yngre elever utan försörjningsplikt mot barn. Låneramen är maximalt 4 000 kr. resp. 4 900 kr. för inackorderade elever. Från nämnda belopp dras bl. a. summan av erhållna studiebidrag och inkomstprövat tillägg. Om föräldrarnas inkomst överstiger 6 000 kr. i beskattningsbar inkomst reduceras lånet med 30 % av den del av inkomsten som överstiger 6 000 kr. Om eleven har syskon under 20 år tillåts högre inkomst.

Jag kommer i det följande att beräkna medel till studielån på sådant sätt att det blir möjligt för centrala studiehjälpsnämnden att justera de beräkningsgrunder som nämnden hittills tillämpat i fråga om studielån för yngre elever. Min medelsberäkning kommer att göra det lättare för de yngre eleverna att få studiekredit. Det kommer att bli möjligt för centrala studiehjälpsnämnden att höja det s. k. fribeloppet för föräldrarnas årsinkomst till 21 000 kr. i taxerad inkomst och att höja låneramen för inackorderade elever med 500 kr. Med hänsyn till den kraftiga förstärkningen av stödet för flerbarnsfamiljerna enligt 1971 års familjepolitiska reform finns inte längre skäl att höja studielånen enbart på grund av att den studerande har syskon. Jag kommer därför inte att räkna medel för en sådan höjning. Medelsberäkningen har slutligen avvägts så att vid den ekonomiska prövningen elever med syskon inte kommer i ett sämre läge än elever utan syskon.

Vad jag här anfört om medelsberäkningen för studielån leder till en kostnadsökning om ca 7 milj. kr.

Centrala studiehjälsnämnden har vidare lagt fram förslag om en ändring av nuvarande regler för studielån som bl. a. innebär att s. k. *äldre elever inom gymnasieskolan och andra gymnasiala skolor överförs till studiemedelssystemet* och att *studiekredit enligt studiehjälsreglementet vid beviljningstillfället skall omvandlas till återbetalningspliktiga studiemedel*. Remissinstanserna har i allmänhet uttalat sitt gillande av förslaget.

Nämndens förslag anknyter till de tankegångar som var aktuella i samband med den studiesociala reformen år 1964. De båda utredningar som förberedde reformen — studiehjälsutredningen och studiesociala utredningen — uttalade t. ex. att det från många synpunkter var önskvärt att skapa ett enhetligt studiesocialt system, omfattande samtliga elever vid de frivilliga skolformerna på olika nivåer. Även om det av praktiska skäl var ofrånkomligt med en viss differentiering var det enligt utredningarnas mening viktigt att man anlade en enhetlig syn på det studiesociala stödet. Detta var en synpunkt som starkt underströks av remissinstanserna liksom av chefen för dåvarande ecklesiastikdepartementet i prop. 1964: 138.

Avgränsningen mellan å ena sidan studiehjäls- och å andra sidan studiemedelssystemet utformades så att den följde gränsdragningen mellan olika skolformer. Departementschefen uttalade emellertid att det i framtiden kunde visa sig lämpligt att justera gränsen mellan de båda systemen. Studiehjäls hjälp erhålls — förutom av elever i gymnasieskolan — även av heltidsstuderande i kommunal vuxenutbildning och folkhögskola. Särskilt under de senaste åren har denna senare grupp studerande vuxit kraftigt i antal som en följd av statsmakernas medvetna strävan att vidga studiemöjligheterna för de vuxna. Frågan om studiefinansieringen inom vuxenutbildningen utreds av kommittén för studiestöd åt vuxna. Denna har nyligen publicerat debattskriften (SOU 1971: 80) *Vuxna Utbildning Studiefinansiering*. Det finns emellertid enligt min mening skäl att, i avvaktan på ställningstagandet till ett kommande kommittéförslag, söka åstadkomma större likformighet i studiesocialt avseende för vuxna oavsett på vilket stadium studierna bedrivs. Såsom studiehjälsnämnden förordat nås detta enklast genom att äldre studerande vid studievägar som nu tillhör studiehjälssystemet förs över till studiemedelssystemet. Härigenom vinner man också den fördelen att de vuxna som fortsätter att studera vid t. ex. någon högskola får samordnade återbetalningar.

Studiehjälsnämndens förslag innebär att också s. k. yngre elever inom studiehjälssystemet skall få sina uppburna studielån omvandlade till återbetalningspliktiga studiemedel. Förverkligas detta förslag — som inte avses innebära några ändrade grunder för beviljande av studiekredi-

ten — kommer återbetalning av studiekredit i framtiden alltid att ske enligt studiemedelssystemets regler. Det är som studiehjälpnsämnden framhållit fördelaktigt för den enskilde med en sådan samordning. Administrativt innebär det givetvis en förenkling med ett enda återbetalningssystem; postverkets uppgifter i samband med återbetalning av studielånen från allmänna studielånefonden kommer då successivt att upphöra. Jag anser emellertid det vara en tekniskt smidigare lösning om de aktuella elevernas studiekredit ges direkt i form av återbetalningspliktiga studiemedel.

Jag förordar en sådan ändring i avgränsningen av de studiesociala systemen att studiemedel även skall utgå till s. k. äldre studerande vid studievägar som i dag omfattas av studiehjälpssystemet, dvs. bl. a. gymnasieskolor, folkhögskolor samt kommunala och statliga skolor för vuxna. Yngre elever vid dessa skolor bör vidare få rätt till återbetalningspliktiga studiemedel enligt de grunder som jag i huvudsak förordat för studielån till dessa studerande för nästa budgetår.

Studiehjälpnsämnden har vidare fört fram ett förslag om att omföra olika former av tidigare beviljade lån för studier till studiemedel. Sådana lån har i många fall beviljats för tid före år 1965. Med hänsyn till bl. a. förslagets ekonomiska konsekvenser för statsverket är jag inte beredd att biträda det.

Vad jag här förordat aktualiserar en förändring av de administrativa rutinerna för behandling av ansökningar om studiekredit för studerande vid de utbildningsvägar som tillhör studiehjälpssystemet. Sådana ansökningar behandlas nu av centrala studiehjälpnsämnden. Nämnden har förordat att en särskild studiemedelsnämnd inrättas för att behandla ansökningar från de äldre studerande inom studiehjälpssystemet som förs över till studiemedelssystemet. I likhet med nämnden finner jag övertygande skäl tala för att ansökningar från dessa studerandegrupper i varje fall under ett inledande skede behandlas av en enda instans. För att det under den första tiden skall bli en enhetlig bedömning av dessa elever förordar jag att prövning av frågor om studiemedel till äldre studerande t. v. behandlas av centrala studiehjälpnsämnden.

De ändringar angående viss övergång till studiemedelssystemet som jag här förordat kräver ett inte obetydligt förberedelsarbete, bl. a. för att komma fram till regler för den studielämplighetsbedömning som blir behövlig. Det bör vidare övervägas om en överföring av vissa elever vid gymnasieskolan, folkhögskolan och den kommunala vuxenutbildningen till studiemedelssystemet i vissa fall bör medföra några förändringar i reglerna om den tid under vilken studiemedel skall utgå under terminen. I samband med överförandet av äldre elever till studiemedelssystemet bör även frågan om prövning med hänsyn till makes inkomst behandlas. Ändringarna bör därför genomföras först under budgetåret 1973/74.

Jag avser att återkomma till Kungl. Maj:t angående erforderliga förslag till nya bestämmelser som bör föreläggas nästa års riksdag.

Vid beredningen av de i förevarande proposition aktualiserade frågorna har samråd skett med den särskilda interdepartementala arbetsgruppen för låginkomstfrågor.

5 Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

- att antaga inom utbildningsdepartementet upprättade förslag till
- 1) lag om ändring i studiehjälpsreglementet (1964: 402)
 - 2) lag om ändring i förordningen (1964: 400) om förlängt barnbidrag.

6 Anslagsberäkningar för budgetåret 1972/73

H 2. Studiebidrag m. m.

1970/71 Utgift	521 502 547
1971/72 Anslag	596 000 000
1972/73 Förslag	573 000 000

Från anslaget bestrids utgifter för studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet (1964: 402, omtryckt 1970: 267, ändrat senast 1971: 903) och förordningen (1964: 400) om förlängt barnbidrag (ändrad senast 1970: 270) samt studiebidrag enligt studiemedelsförordningen (1964: 401, omtryckt 1970: 266, ändrad senast 1971: 266). Vidare bestrids från detta anslag utgifter för brevskestipendier enligt kungörelsen (1964: 480) om brevskestipendier (upphävd 1967: 305 men alltjämt tillämplig på brevskestipendier som avser tid före den 1 juli 1968). Av anslaget disponeras dessutom medel för särskilt studiestöd till utlandssvenska elever.

Centrala studiehjälpsnämnden

Nämnden föreslår en ökning av detta anslag med 22 milj. kr. för nästa budgetår.

1. Under budgetåret 1970/71 har i studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet och förordningen om förlängt barnbidrag utbetalats 331,7 milj. kr. Härav hänför sig 31,6 milj. kr. till studiebidrag till studerande inom vuxenutbildning. Utbetalningen av brevskestipendier uppgick till

10 175 kr. och utbetalningen av särskilt studiestöd till utlandssvenska elever till 50 000 kr. För budgetåret 1971/72 har medelsbehovet beräknats till 369 milj. kr. Vid oförändrade regler och bidragsbelopp beräknar nämnden medelsbehovet för budgetåret 1972/73 till 386 milj. kr.

Studiehjälpsnämnden föreslår en förstärkning av studiehjälpen i olika avseenden. Beloppen för resetillägg bör enligt nämndens mening höjas med 10 kr. resp. 20 kr. i varje avståndsklass. Merutgiften härför beräknas till 6 milj. kr. Beloppet för inackorderingstillägg bör höjas från 125 till 140 kr. i månaden. Kostnadsökningen till följd av detta förslag beräknas till 5 milj. kr. Vidare föreslås en ökning av beloppen för inkomstprövat tillägg från 25, 50 och 75 kr. i månaden till resp. 35, 70 och 110 kr. samt av tilläggsbeloppet på grund av hemmavarande syskon under 16 år från 25 till 35 kr. i månaden. Dessutom förordas en höjning av inkomstgränserna för inkomstprövat tillägg med 2 000 kr. i varje inkomstklass. Slutligen föreslås en förstärkning av beloppen för behovsprövat tillägg från 75 till 110 kr. i månaden. Kostnaderna för dessa åtgärder avseende inkomst- och behovsprövat tillägg beräknas till 20 milj. kr. De sammanlagda reformkostnaderna uppgår sålunda till 31 milj. kr.

2. Under budgetåret 1970/71 har i studiebidrag enligt studiemedelsförordningen utbetalats 184,1 milj. kr. För budgetåret 1971/72 har anvisats 215 milj. kr. Med hänsyn till ändrade prognoser för studerandetillströmningen till studiemedelsberättigade utbildningar, vilka utvisar en minskad ökning av antalet studerande i förhållande till tidigare år, beräknas kostnaden för studiebidrag minska med 14 milj. kr.

Föredraganden

Centrala studiehjälpsnämnden har fört fram flera förslag om förstärkningar på studiehjälpens område. Som jag nämnt i det föregående bör resetilläggen höjas till 65, 85, 110 och 130 kr. i månaden för avstånd om 6, 15, 25 och 35 km. Detta kan beräknas medföra ett ökat medelsbehov av 3 milj. kr. Den förändring beträffande inkomstprövat tillägg och behovsprövat tillägg som jag tidigare föreslagit beräknas inte påverka medelsbehovet eftersom besparingen på 10 milj. kr. på grund av höjd åldersgräns för inkomstprövat tillägg motsvaras av en lika stor reformkostnad för inkomst- och behovsprövat tillägg. Jag är f. n. inte beredd att tillstyrka en höjning av inackorderingstillägget. (1)

Nämnden har med hänsyn till ändrade prognoser i studerandetillströmningen till studiemedelsberättigade utbildningar räknat med en minskning av antalet studerande jämfört med föregående år. Jag beräknar att de totala utgifterna för studiebidrag till dessa studerande som en följd härav kommer att sjunka med 19 milj. kr. (2)

Anslaget bör föras upp med $(374 - 10 + 10 + 3 + 196 =)$ 573 milj. kr.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till *Studiebidrag m. m.* för budgetåret 1972/73 under åttonde
huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 573 000 000 kr.

IV: 5. Allmänna studielånefonden

1970/71 Utgift	111 000 000
1971/72 Anslag	113 000 000
1972/73 Förslag	113 000 000

Ur fonden utgår studielån beviljade enligt studiehjälpsreglementet
(1964: 402, omtryckt 1970: 267, ändrat senast 1971: 903).

Centrala studiehjälpsnämnden

Nämnden har under hösten 1971 inkommit med reviderade uppgifter.

Nämnden föreslår att anslaget för nästa budgetår förs upp med 139 milj. kr.

Under budgetåret 1970/71 har nämnden beviljat 42 514 studielån till ett sammanlagt belopp av 155 milj. kr. För budgetåret 1971/72 beräknas den totala lånebeviljningen enligt reviderad anslagsframställning till 142 milj. kr. Den beräknade medelsåtgången för budgetåret 1972/73 uppgår vid oförändrade bestämmelser i fråga om beräkningsgrunderna för erhållande av studielån till 155 milj. kr.

Nämnden föreslår en höjning av maximibeloppet för studielån från 6 500 till 8 000 kr. Kostnadsökningen härför beräknas till 27 milj. kr. Vidare föreslår nämnden att högre lånebelopp än det föreslagna maximibeloppet får beviljas när synnerliga skäl föreligger. Medelsbehovet härför uppgår till 1 milj. kr. Nämnden föreslår också en justering av beräkningsgrunderna för studielån till yngre elever. Kostnaderna för detta förslag beräknas till 5 milj. kr.

Det sammanlagda medelsbehovet beräknas av nämnden uppgå till 188 milj. kr., varav 12 milj. kr. täcks av medelsreservation och 37 milj. kr. av amorteringar under budgetåret. Det erforderliga investeringsanslaget kommer därför att uppgå till 139 milj. kr.

Föredraganden

Nämnden föreslår en höjning av maximibeloppet för studielån från 6 500 kr. till 8 000 kr. samt en justering av beräkningsgrunderna för yngre elever. Med hänsyn till vad jag förordat om överförande av äldre elever till studiemedelsystemet har jag inte beräknat medel för en höjning av maximibeloppet. Jag räknar medel för de ändringar i beräkningsgrunderna för studielån till yngre elever i enlighet med vad jag anfört i det föregående.

Anslaget beräknas enligt följande sammanställning.

Anslagsberäkning (1 000-tal kr.)

Medelstillgång		Beräknad medelsförbrukning	
Reservation den 30.6 1971	9 000	1971/72	142 000
Anslag för 1971/72 riksstat	113 000	1972/73	162 000
Amortering under			
1971/72	32 000		
1972/73	37 000		
Anslag för 1972/73 (förslag)	113 000		
	304 000		304 000

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Allmänna studielånefonden* för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisa ett investeringsanslag av 113 000 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Innehåll

	Sida
Författningsförslag	3
1 Inledning	9
2 Gällande bestämmelser om studiestöd	10
3 Förslag på studiestödets område	12
3.1 Centrala studiehjälpnämndens förslag på studiehjälpens område	12
3.2 Konsekvenser av 1971 års familjepolitiska reformer	17
3.3 Centrala studiehjälpnämndens förslag till reformer inom nuvarande studiesociala system	19
3.3.1 Centrala studiehjälpnämndens skrivelse	19
3.3.2 Remissyttranden	24
4 Föredraganden	26
5 Hemställan	34
6 Anslagsberäkningar för budgetåret 1972/73	34